

R e c e n z j a
rozprawy doktorskiej mgra inż. Stefana Traczyka
pt. „Uwarunkowania użytkowania w lasach prywatnych na przykładzie powiatu
radomskiego”
wykonana na zlecenie dziekana Wydziału Leśnego SGGW w Warszawie
z dnia 22.06.2018 r.

1. Wprowadzenie

Recenzowana rozprawa doktorska mgra inż. Stefana Traczyka pt. „Uwarunkowania użytkowania w lasach prywatnych na przykładzie powiatu radomskiego” liczy 164 strony wydruku komputerowego, w tym 82 ryciny i 9 tabel. Składa się z 10 rozdziałów, zestawienia literatury, spisów tabel i rycin oraz streszczeń w językach polskim i angielskim. Struktura pracy jest typowa dla tego typu opracowań naukowych, a proporcje poszczególnych części pracy właściwe, umożliwiające przejrzyste przeprowadzenie wywodu naukowego.

Tematyka rozprawy dotyczy zagadnienia bardzo rzadko poruszanego w wymiarze naukowym polskiego leśnictwa, jakim jest użytkowanie lasów prywatnych, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości wykorzystania zasobów surowca drzewnego. Autor rozpatruje szereg charakterystyk lasów prywatnych na przykładzie powiatu radomskiego. Reprezentatywność obiektu badań pozwala na odniesienie uzyskanych informacji do całego kraju. Oprócz dużego znaczenia poznawczego, zagadnienie ma również ważne znaczenie gospodarcze, szczególnie w skali lokalnej.

2. Uwagi ogólne

Rozprawa napisana jest poprawnym i komunikatywnym językiem. Autor nie ustrzegł się jednak drobnych, ale licznych potknięć gramatycznych, stylistycznych i interpunkcyjnych, dlatego też korekta językowa na etapie przygotowywania pracy do druku jest niezbędna. Ważniejsze, dostrzeżone przez recenzenta poprawki edytorskie i językowe zostały zaznaczone na wydruku komputerowym.

Praca dotyczy oceny uwarunkowań prowadzenia użytkowania lasów prywatnych. Autor podkreśla, że powierzchnia oraz zasobność lasów prywatnych własności w naszym kraju konsekwentnie się zwiększa i sumarycznie wynosi 1,774 mln ha (19,2% całkowitej powierzchni leśnej). Lasy prywatne stanowią również znaczący zapas surowca drzewnego. Gdyby prowadzić w nich pozyskanie drewna na poziomie zbliżonym do Lasów Państwowych rocznie mogłyby one dostarczyć na rynek blisko 8 mln m³ drewna, przynosząc właścicielom dodatkowy dochód. Oczywiście taki poziom użytkowania lasów prywatnych w Polsce jest praktycznie niemożliwy do osiągnięcia ze względu przede wszystkim na ich duże

rozdrobienie. Ważnym atutem ocenianej rozprawy jest poruszenie zagadnienia dotyczącego możliwości zrzeszania się prywatnych właścicieli w leśne wspólnoty gruntowe lub stowarzyszenia, co pozwala na integrację środowiska prywatnych właścicieli lasów i podejmowanie wspólnych działań.

3. Uwagi szczegółowe

Po krótkim wstępie, w którym Autor zarysował wagę zagadnienia, którego rozwiązania się podjął, przechodzimy do rozbudowanego rozdziału „Przeгляд literatury”, charakteryzującego lasy prywatne w Polsce. W tym rozdziale Autor zaopatruje czytelnika w szczegółową wiedzę odnośnie struktury lasów prywatnych w Polsce, rozmiaru pozyskania drewna i wykorzystania zasobów nieдрzewnych, historii nadzoru nad lasami prywatnymi, obowiązujących regulacji prawnych dotyczących gospodarowania w lasach prywatnych, w tym uprawnień i obowiązków właścicieli, oraz charakteryzuje możliwości zrzeszania się właścicieli lasów prywatnych. Autor w charakterystyce struktury własnościowej lasów i organizowania się prywatnych właścicieli leśnych nie ogranicza się jedynie do Polski, ale nakreśla również szersze tło omawianego zagadnienia na przykładzie kilku państw europejskich.

W rozdziale tym pojawiają się ryciny przedstawiające różne przykłady lasów prywatnych, które nie są jednak cytowane w tekście (2, 5, 8, 14, 16, 17; podobnie jak ryc. 82 na str. 148 w rozdziale „Dyskusja”). Autor nie ustrzegł się również niekonsekwencji dotyczącej sposobu cytowania pozycji literaturowych.

W kolejnym rozdziale Autor sformułował w sposób przejrzysty i nie budzący zastrzeżeń 4 cele badawcze dobrze charakteryzujące całokształt analiz i dociekań będących kolejnym etapem rozprawy. W realizacji założonych celów Autor wspomógł się dwiema hipotezami.

Jako główne narzędzie badawcze zastosowane do osiągnięcia postawionych w pracy celów i weryfikacji hipotez zastosowano badanie ankietowe na podstawie wywiadu bezpośredniego. W celu weryfikacji opracowanej ankiety oraz przetestowania procedury badawczej przeprowadzono badania pilotażowe. Autor zaprezentował poszczególne pytania ankiety oraz szczegółowo omówił zmiany będące efektem badań pilotażowych. Takie podejście metodyczne zasługuje na podkreślenie i świadczy o odpowiednim przygotowaniu doktoranta do prowadzenia badań.

Integralną częścią ankiety jest metryczka charakteryzująca podstawowe dane respondentów. Zastanawiające są przyjęte przedziały wieku ankietowanych, szczególnie tak szeroki jak 36-65 lat. Prawdopodobnie były przesłanki przemawiające za zastosowaniem takiego rozwiązania, niestety Autor nie wyjaśnił tego w tekście.

Pewne wątpliwości recenzenta budzi pierwsza część rozdziału „Metodyka badań”, w której Autor przedstawia w sposób nieusystematyzowany zastosowane narzędzie badawcze – ankietę, procedurę wyboru ankietowanych i przeprowadzania badania ankietowego oraz uzasadnia wybór terenu badań, co wprowadza niepotrzebne zamieszanie. W trakcie przygotowywania pracy do druku proponuję wyodrębnić dodatkowego podrozdziału „Wybór obiektu badań” oraz przyporządkowanie pozostałych treści do odpowiednich, istniejących podrozdziałów. Ujęcie opisu zastosowanych metod statystycznych w oddzielnym podrozdziale również zwiększy czytelność rozdziału.

Rozdział „Wyniki” jest najobszerniejszą częścią pracy i stanowi 35% jej objętości. W pierwszej części rozdziału autor konsekwentnie przedstawia charakterystykę lasów prywatnych

w jednostkach administracyjno-terytorialnych powiatu radomskiego (1 miasto, 2 gminy miejsko-wiejskie i 10 gmin wiejskich). Na podkreślenie zasługuje szeroki zakres prac analitycznych jakiego podjął się Autor w celu opracowania tych zestawień, które obejmują 39 455 działek leśnych w poszczególnych obrębach ewidencyjnych i 24 523 właścicieli i współwłaścicieli lasów. Przyjęcie jednolitego sposobu prezentowania danych ułatwia czytelnikowi orientację oraz porównywanie poszczególnych jednostek terytorialnych. W tym ogromie danych i szeregu wykresów ilustrujących uzyskane wyniki Autor nie ustrzegł się drobnych błędów. Ryciny 26 i 27 przedstawiające kolejno średnią powierzchnię leśną przypadającą na 1 właściciela i średnią powierzchnię działki leśnej w formie skumulowanych wykresów kołowych. Tego typu wykresy stosowane są do przedstawienia udziału procentowego danej cechy. Zdecydowanie bardziej adekwatne byłoby zastosowanie wykresów kolumnowych grupowanych lub umieszczenie tych danych w tabelach.

Drugą zasadniczą część rozdziału „Wyniki” stanowi analiza wyników badania ankietowego. Autor kolejno analizuje wyniki odpowiedzi dotyczących poszczególnych pytaniach ankietowych i odnosi je do charakterystyki właścicieli uzyskanych z metryczki. Jest to szczególnie interesująca część pracy, pozwalająca na poznanie charakterystyki lasów prywatnych i ich właścicieli na przykładzie powiatu radomskiego i odniesienie uzyskanej wiedzy do terenu całego kraju. Jednak literalne potraktowanie pytań i szukanie zależności pomiędzy wszystkimi danymi uzyskanymi z ankiet i charakterystyki badanej populacji nie zawsze prowadzi do wyciągania właściwych wniosków (uzyskane wyniki są artefaktami np. liczebności poszczególnych kategorii nie są od siebie bezpośrednio zależne) lub jest po prostu zbędna i nic nie wnosi do wyводу naukowego (np. zależność między płcią a formą użytkowania lasu). W trakcie omawiania poszczególnych wyników badania ankietowego pojawiają się stwierdzenia o statystycznych zależnościach lub ich braku, jednak Autor nie popiera tych stwierdzeń żadnymi wynikami testów statystycznych. Ponadto wykresy kołowe przedstawiające procentowy udział dwóch cech (ryc. 63, 64, 72, 74, 76, 77, 79) w opinii recenzenta są zbędne. Dane na nich zawarte można zawrzeć w tekście bez straty jego czytelności. Zastosowanie się do tej uwagi w trakcie przygotowywania rozprawy do druku pomoże Autorowi zachować odpowiednią objętość manuskryptu.

Oddzielną część rozdziału „Wyniki” stanowi opracowanie statyczne, w której Autor przeanalizował zależności zachodzące pomiędzy rozmiarem, formą, sposobem pozyskania drewna oraz jego przeznaczeniem a powierzchnią gospodarstwa użytkowaną przez respondentów. O ile korelowanie tych cech z powierzchnią posiadanych lasów jest jak najbardziej zasadne, o tyle szukanie zależności pomiędzy nimi a innymi formami użytkowania gruntów budzi poważne wątpliwości recenzenta. Takie podejście Autora świadczy o chęci maksymalnego wykorzystania uzyskanych wyników i można je po części przypisać brakowi doświadczenia badawczego.

Kolejna analiza statystyczna dotyczy zależności zachodzących pomiędzy rozmiarem, formą, sposobem pozyskania drewna oraz jego przeznaczeniem a odległością lasów od miast. Autor pisze na stronie 137, że wykazano istotny statystycznie ujemny związek między ilością drewna pozyskiwanego na własne potrzeby gospodarstwa jako drewno użytkowe a odległością od Radomia, podczas gdy z tabeli 7 na str. 136 wynika, że związek ten jest dodatni. Niezbędna jest korekta w trakcie przygotowywania pracy do druku.

W rozdziale „Dyskusja” dowiadujemy się, że przeprowadzenie ankiety z 408 właścicielami lasów prywatnych wymagało zaangażowania do pomocy wielu osób (ankieterów). Informacja ta jest niezbędna i koniecznie powinna znaleźć się w części opisującej procedurę prowadzenia badania ankietowego. Ponadto trudno oprzeć się wrażeniu, że Autor nie w pełni wykorzystał możliwość skonfrontowania swoich wyników z wynikami badań innych autorów, co wzbogaciłoby ten rozdział rozprawy i nadało mu naukowego sznytu świadczącego o swobodnym poruszaniu się Autora w dyskursie naukowym.

Rozdział „Wnioski” syntetycznie przedstawia dokonania Autora. Sformułowane wnioski korespondują z postawionymi celami badawczymi, a postawione hipotezy zostały zweryfikowane. Należy jednak zauważyć, że część wniosków odnosząca się szczegółowo do uzyskanych przez Autora wyników ma raczej charakter stwierdzeń niż wniosków, co należy wziąć pod uwagę w trakcie przygotowywania rozprawy do druku. We wniosku nr 6 pojawił się błąd, który jest konsekwencją wcześniej omawianej pomyłki – Autor pisze, że przeprowadzone badania wykazały istotny statystycznie ujemny związek między ilością drewna pozyskiwanego na własne potrzeby gospodarstwa jako drewno użytkowe a odległością od Radomia, podczas gdy w rzeczywistości związek ten ma charakter dodatni.

W rozdziale „Literatura” Autor zestawiał imponującą liczbę 212 pozycji literaturowych, w tym 29 źródeł internetowych, w zdecydowanej większości polskich, co jest zrozumiałe w kontekście prezentowanego zagadnienia. Natomiast zupełnie niezrozumiałe jest dość luźne potraktowanie przez Autora kwestii cytowania – 28% pozycji ujętych w spisie jest zacytowanych błędnie lub niecytowana.

Przedstawione szczegółowe uwagi recenzenta do poszczególnych części rozprawy w większości przypadków mają charakter polemiki z Autorem wynikającej z innego podejścia do problemu badawczego lub interpretacji uzyskanych wyników i nie mają istotnego wpływu na ocenę merytoryczną pracy. Część uwag, głównie natury edytorskiej i redakcyjnej, jest natomiast zdaniem recenzenta konieczna i powinna zostać uwzględniona na etapie przygotowywania pracy do druku.

4. Ocena końcowa

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne naukowe rozwiązanie postawionego problemu badawczego, a jej Autor wykazał się dobrym opanowaniem warsztatu badawczego, potwierdzając tym samym swoje przygotowanie do samodzielnego prowadzenia prac badawczych.

Podsumowując ocenę rozprawy doktorskiej mgra inż. Stefana Traczyka pt. „Uwarunkowania użytkowania w lasach prywatnych na przykładzie powiatu radomskiego” stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim wynikające z obowiązujących przepisów prawa (*Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, z późniejszymi zmianami*) i stawiam wniosek o dopuszczenie mgra inż. Stefana Traczyka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr hab. inż. Witold Grzywiński, prof. UPP

